

De Eucharistie is een heilige maaltijd

De viering van de eucharistie is al zo oud als het christendom zelf. De Katholieke Kerk leert dat het sacrament is ingesteld door Christus zelf. Dat deed hij tijdens het Laatste Avondmaal, aan de vooravond van zijn lijden en sterven. De Kerk herdenkt het Laatste Avondmaal in de Liturgie van Witte Donderdag. Ze brengt in herinnering hoe Jezus samen met zijn Twaalf Apostelen het paasmaal vierde. Tijdens deze viering nam Hij brood, sprak er de zegen over uit, brak het en gaf het aan zijn apostelen met de woorden: neemt en eet hiervan, dit is mijn Lichaam. Ook nam Hij een beker gevuld met wijn. Daarover zei Hij: dit is mijn bloed. Dat Jezus dit gedaan en gezegd heeft, is overgeleverd door de apostelen. Deze overlevering is terechtgekomen in het Nieuwe Testament en wel in de eerste brief van de apostel Paulus aan de christenen van Korinthe en de evangeliën van Marcus, Matteüs en Lucas. Wat deze teksten zeggen over de instelling van de eucharistie, kan niet begrepen worden zonder dat de oudtestamentische oorsprong ervan belicht is.

B. OUDE TESTAMENT

1. Instelling paasfeest

In het bijbelboek Exodus staan diverse verhalen die van groot belang zijn voor het begrip van de eucharistie. Allereerst is dat de instelling van het Paasfeest, als herdenking van de bevrijding van het volk Israël uit de Egyptische slavernij. Dit feest bevat drie belangrijke rituele elementen: het offeren van een gaaf en mannelijk lam; het bestrijken van de deurpost met het bloed van dat lam; en het eten van het vlees van het paaslam in combinatie met ongedesemd brood. Dat laatste was zelfs zo belangrijk dat Pesach later ook wel het feest van de Ongezuurde Broden werd genoemd.

2. Paaslam

In hoofdstuk 12 van Exodus staat hoe God aan Mozes en Aäron voorschrijft hoe de Israëlieten het Paasfeest moeten vieren. *'Op de tiende van deze maand moet iedere familie een lam uitkiezen. (..) Het lam moet gaaf zijn, van het mannelijk geslacht en eenjarig. U kunt er een schaap of een geit voor nemen. U moet de dieren vasthouden tot aan de veertiende van de maand. Dan moet heel de verzamelde gemeenschap van Israël ze slachten in de avondschemering.'* En even verder op: *'In dezelfde nacht moet het op het vuur gebraden vlees gegeten worden.'* Het lam is zowel een offer aan God als voedsel voor de gemeenschap. Zoals we zullen zien geldt hetzelfde voor de eucharistie.

3. Bloed aan de balk

In Exodus 12 staat verder dat God de Israëlieten beveelt in de paasnacht bloed van het geslachte lam te nemen en dat uit te strijken over de beide deurposten en over de bovenbalk van de deur van alle huizen waar het lam gegeten wordt. *'Deze nacht zal Ik door Egypte gaan en alle eerstgeborenen van Egypte, zowel mensen en*

dieren slaan. Aan alle goden van Egypte zal ik het vonnis voltrekken. Maar het bloed aan de huizen zal een teken zijn dat u daar woont. Als Ik het bloed aan uw huizen zie, zal Ik aan u voorbijgaan. De vernietigende plaag zal u niet treffen als Ik Egypte tref' (Exodus 12: 12-13). Hier zien we dat bloed een onheilafwerende werking heeft. Bij de instelling van de eucharistie neemt Jezus een beker wijn en zegt: *'Dit is mijn bloed dat vergoten wordt tot vergeving van de zonden'* (Matteüs 26:26). Deze uitspraak moet verstaan worden tegen de hiergenoemde achtergrond: het vergoten bloed van Jezus strekt tot heil.

4. Ongedesemd brood

Geen tijd

Tijdens het Laatste Avondmaal werd volgens Joods voorschrift ongedesemd brood gegeten. In Exodus beveelt Mozes dat iedere generatie op het Paasfeest voortaan de Uittocht uit Egypte moet gedenken door het eten van ongedesemd brood. De reden daarvoor is deze: *'Van het deeg dat de Israëlieten uit Egypte hadden meegenomen, bakten ze ongedesemde broden. Doordat ze uit Egypte waren weggejaagd, was er geen tijd geweest om zuurdesem toe te voegen of voor andere proviand te zorgen'* (Exodus 12: 39).

5. Manna

Brood uit de hemel

Het tweede verhaal in Exodus dat ons inzicht verschaft in de rijkdom van de eucharistische symboliek gaat over het zogeheten Manna, het brood uit de hemel. In hoofdstuk 16 staat: *'Op de vijftiende dag van de tweede maand na hun vertrek uit Egypte bereikten ze de woestijn van Sin (..). Daar begon het volk zich opnieuw te beklagen. Tegen Mozes en Aäron zeiden ze: 'Had de Heer ons maar laten sterven in Egypte. Daar waren de vleespotten tenminste gevuld en hadden we volop brood te eten. U hebt ons alleen maar naar de woestijn gestuurd om ons te laten verhongeren. Daarop zei de Heer tot Mozes: Ik zal voor jullie brood uit de hemel laten regenen'* (Exodus 16: 1-4).

Jezus als hemels brood

Verderop in Exodus laat God het inderdaad een vreemd soort voedsel regenen. Manna, zeiden de Israëlieten, wat ongeveer betekent *'Wat is dat?'*. *De Israëlieten begrepen niet wat het was. Mozes zei tot hen: 'Dat is het brood dat de Heer u te eten geeft'* (Exodus 16, 15).

In het Evangelie van Johannes grijpt Jezus terug op dit verhaal. *'Voorwaar Ik zeg u: niet Mozes heeft u het brood uit de hemel gegeven, maar mijn Vader; Hij geeft u het ware brood uit de hemel. Het brood van God is het brood dat neerdaalt uit de hemel en dat leven geeft aan de wereld (..) Ik ben het brood dat leven geeft'* (Johannes 6, 32-35). Deze passage maakt deel uit van de zogenoemde Broodrede, volgens exegeten een weerspiegeling van de eucharistische theologie van de Johanneïsche Oergemeente.

6. Bloed van het Verbond

'Dit is mijn bloed'

Dat bloed in Exodus tot heil strekt, bleek uit de passage over het paaslam. Maar verderop in Exodus staat een verhaal dat nog belangrijker is voor het verstaan van Jezus' woorden tijdens zijn afscheidsmaal op de avond voor zijn lijden en sterven. Want als Jezus over de beker wijn zegt 'drink er allen uit, want dit is mijn bloed van het verbond, voor velen vergoten tot vergeving van de zonden' (Matteüs 26, 27), dan ligt het voor de hand te veronderstellen dat Hij teruggrijpt op Exodus 24. Daar zien we hoe mensen met bloed het verbond met God bekrachtigen.

Mozes besprenkelt het volk met bloed

Nadat Mozes de Wet van God heeft ontvangen op de berg Sinaï, wordt het verbond dat God met het volk Israël heeft gesloten door de Israëlieten bekrachtigd door een ritueel. *Toen gaf Mozes jonge Israëlieten de opdracht om stieren op te dragen als brand- en slachtoffers voor de HEER. Mozes nam de helft van het bloed en deed dat in schalen, terwijl hij de andere helft uitgoot over het altaar. Toen nam hij het verbondsboek en las dit voor aan het volk. En zij verzekerden: 'Alles wat de HEER zegt zullen wij doen en ter harte nemen.' Vervolgens nam Mozes het bloed, sprenkelde dat over het volk en sprak: 'Dit is het bloed van het verbond dat de HEER, op grond van al deze woorden, met u sluit.'* (Exodus 24: 5-8).

Nieuw Verbond

Als Jezus zegt: 'vergoten tot vergeving van de zonden', dan verwijst hij naar een passage uit het bijbelse profetenboek Jeremia. De profeet Jeremia hamerde erop dat trouw aan Gods Wet moet blijken uit daden van rechtvaardigheid en niet louter uit het volbrengen van rituele voorschriften.

'Er komen dagen - godsspraak van de HEER - dat Ik met Israël en Juda een nieuw verbond sluit, geen verbond dat Ik met hun voorvaderen gesloten heb, toen ik hen uit Egypte leidde. Want dit verbond hebben zij verbroken (..). Dit is het nieuwe verbond dat ik in de toekomst sluit (..): Ik schrijf mijn Wet in hun binnenste. (..) Ik vergeef hun misstappen. Ik denk niet meer aan hun zonden' (Jeremia 31:31.32). Deze profetie is vervuld door Jezus, die het Nieuwe Verbond bekrachtigde met zijn bloed.

NIEUWE TESTAMENT

1. Paulus

Onenigheid

De oudste christelijke tekst over de eucharistie is te vinden in de Eerste Brief van Paulus aan de Christenen van Korinthe. Daarin beschuldigt de apostel de Korintheërs van onenigheid en wangedrag bij de eucharistie. *'Zoals u nu samenkomt, kan er geen sprake zijn van de maaltijd van de Heer. Want iedereen*

gebruikt bij het eten vlug zijn eigen maal, met als gevolg dat sommigen honger lijdten en anderen dronken zijn' (1. Korthiërs, 11:21-22).

Instellingsverhaal

Om hen nogmaals op het hart te drukken dat de eucharistie een heilige bijeenkomst is, schrijft Paulus vervolgens aan de Korthiërs: *Zelf heb ik van de Heer de overlevering ontvangen die ik u op mijn beurt heb doorgegeven: dat de Heer Jezus in de nacht waarin Hij werd overgeleverd, een brood nam, het dankgebed sprak, het brood in stukken brak en zei: 'Dit is mijn lichaam; het is voor jullie. Blijf dit doen om Mij te gedenken.'* Na de maaltijd zei Hij zo ook van de beker: *'Deze beker is het nieuwe verbond door mijn bloed. Blijf dit doen om Mij te gedenken, telkens wanneer u eruit drinkt'* (1. Korthiërs, 11: 23-25). Dit is het eerste instellingsverhaal, een formule-achtige tekst over de instelling van de eucharistie, dat we in andere versies ook aantreffen in de evangeliën van Marcus, Matteüs en Lucas.

Onwaardig eten

Paulus vervolgt met een vermaning. *'Telkens als u dus dit brood eet en uit de beker drinkt, verkondigt u de dood van de Heer totdat Hij komt. Wie dan op onwaardige wijze het brood eet of uit de beker van de Heer drinkt, bezondigt zich aan het lichaam en het bloed van de Heer. Iedereen moet zichzelf onderzoeken alvorens van het brood te eten en uit de beker te drinken. Wie eet en drinkt zonder het lichaam te onderkennen, eet en drinkt zijn eigen vonnis'* (1. Korthiërs, 11:27.28)

Communie

'En het brood dat wij breken geeft ons gemeenschap met het lichaam van Christus. Omdat het één brood is, vormen wij tezamen één lichaam, want allemaal hebben wij deel aan het ene brood' (1. Korthiërs, 10:16.17) Hier is het Griekse woord *koinoonia* gebruikt; het betekent 'gemeenschap' en is in het Latijn met *communio* vertaald. Wie van het eucharistisch brood eet, heeft communie met Jezus en vormt met de andere gelovigen één gemeenschap (*communio*).

2. Marcus en Matteüs

Het instellingsverhaal vinden we zoals gezegd ook terug in de evangeliën van Marcus, Matteüs en Lucas, ook wel aangeduid als de Synoptici. Volgens exegeten is de versie van Marcus de bron van Matteüs. Hieronder de versie van Marcus: *Tijdens de maaltijd nam Hij een brood, sprak de zegenbede uit, brak het brood, gaf het hun en zei: 'Neem het, dit is mijn lichaam.'* Ook nam Hij een beker, sprak het dankgebed uit en gaf hun die beker; ze dronken er allen uit. En Hij zei hun: *'Dit is mijn bloed van het verbond, dat voor velen wordt vergoten. Ik verzeker jullie, Ik zal niet meer drinken van de vrucht van de wijnstok tot de dag waarop Ik de nieuwe*

oogst zal drinken in het koninkrijk van God.' Na het zingen van de lofpsalmen gingen ze de stad uit, naar de Olijfberg (Marcus 14: 22-26).

3. Johannes

- Voetwassing

- Broodwonder

- Brood uit de hemel

- 'Wie mijn vlees eet...' Toen ontstond er onder de Joden een discussie: 'Hoe kan Hij ons zijn vlees te eten geven?' Daarop hernam Jezus: 'Waarachtig, Ik verzeker u: als u het vlees van de Mensenzoon niet eet, als u zijn bloed niet drinkt, is er geen leven in u. Maar wie mijn vlees en bloed eet en drinkt, die bezit eeuwig leven: op de laatste dag laat Ik hem opstaan, want mijn vlees is echt voedsel, mijn bloed is echte drank' (Johannes 6:52-55).

E. VROEGE KERK

De eucharistie is een Sacrament. Een sacrament is volgens de gangbare definitie een werkzaam teken van het door Jezus Christus bewerkte heil. De eucharistie is dus niet alleen een symbool; het is ook een middel waardoor mensen daadwerkelijk het geluk kunnen bereiken waartoe God hen heeft geroepen.

De eucharistie is verbonden met de andere zes sacramenten. Allereerst is de eucharistie samen met het Doopsel en Vormsel een Initiatiesacrament. Dat betekent dat iemand die katholiek wil worden, eerst deze drie sacramenten moet ontvangen om volledig in het geloofsleven te zijn ingewijd en in de Kerk te worden ingelijfd.

Dankdienst

Het woord 'eucharistie' komt van het Griekse *eucharistia*, dat 'dankzegging' betekent. In de Eucharistieviering wordt God gedankt voor zijn gaven. Maar ze is veel meer dan een dankdienst. Mensen die de eucharistie vieren geloven dat Jezus Christus de Zoon van God is en zijn leven heeft opgeofferd voor het eeuwig geluk van de mensen. Dit geloofsmysterie staat centraal in iedere eucharistieviering.

Diverse namen

De eucharistie is in de christelijke traditie met verschillende namen aangeduid: 'Heilig Avondmaal', 'Maaltijd des Heren', 'Breken van het brood', 'Heilige Mis', 'Heilig Misoffer', 'Goddelijke Liturgie', 'Allerheiligste Sacrament'.

Maaltijd des Heren

'Heilig Avondmaal' en 'Maaltijd des Heren' verwijzen naar de oorsprong van dit sacrament: het paasmaal dat Jezus met zijn apostelen vierde op de avond voordat hij de kruisdood stierf. Het joodse feest Pesach bestond in Jezus' tijd uit een ritueel waarbij lammeren werden geslacht én uit een maaltijd in huiselijke kring: het

paasmaal. Tijdens het paasmaal, Seder genoemd, werd God gedankt en geprezen omdat Hij het volk Israël naar het Beloofde Land had geleid. Ongedesemd brood en wijn speelden een belangrijke rol in deze huisliturgie. De eucharistie is qua vorm van de Seder afgeleid. (Zie: Eucharistie: oorsprong).

Breken van het brood

'Breken van het brood' verwijst naar het brood van het Pesachmaal. Toen Jezus als voorzitter van zijn laatste paasmaaltijd brood nam, sprak Hij er een zegenformule over uit, brak Hij het en gaf het aan zijn leerlingen met de woorden: Neem en eet, dit is mijn lichaam. Aan de handeling van het breken van het brood zouden de leerlingen Hem herkennen na zijn opstanding uit de dood. De christenen zouden voortaan onderling het brood breken om Hem te gedenken als Degene die Zichzelf als het 'Levende Brood' had gebroken, maar ook om zijn mysterieuze aanwezigheid in hun bijeenkomsten te cultiveren. Het eten van het eucharistisch brood wordt Communie genoemd.

Mis

'Heilige Mis' is eigenlijk een vreemd synoniem voor 'eucharistieviering'. Het is afgeleid van de Latijnse formule die de priester of diaken aan het slot van de eucharistie uitspreekt: *Ite, missa est*. Het vertaalt men met: 'Gaaf, dit is de wegzending'. Missa wordt dan in verband gebracht met *missio*, dat 'zending' betekent. De aanduiding *Sancta Missa* (Heilige Mis) benadrukt dat de gelovigen aan het einde van de Mis weer de wereld worden ingezonden om het geloof dat ze in de eucharistie hebben beleden, in praktijk te brengen.

Heilig Misoffer

De eucharistie is op zich geen offerritueel, maar de herdenking van het offer van Jezus op Golgotha. Toch is het meer dan een herdenking. De Katholieke Kerk gelooft dat in deze herdenking het ene offer van Jezus zich opnieuw voltrekt. De oude Schoolcatechismus verwoordde het aldus: "Jezus heeft de Heilige Eucharistie ingesteld om Zich in het Heilig Misoffer voortdurend voor ons op te offeren en ons te herinneren aan zijn Heilig Lijden. (..) Het Heilig Misoffer is hetzelfde offer als het Kruisoffer van Christus, maar op onbloedige wijze opgedragen door middel van de priester."

Goddelijke liturgie

Met 'goddelijke liturgie' wordt aangeduid dat de eucharistieviering de hoogste vorm van de aanbidding van God is. Vandaar ook dat de eucharistie 'het Allerheiligste Sacrament' wordt genoemd en de Hostie het 'Allerheiligste'.

1. Verleden en heden

De Katholieke Kerk leert dat Jezus op bijzondere wijze aanwezig is temidden van hen die eucharistie vieren. Deze tegenwoordigheid wordt mogelijk gemaakt door de Verrijzenis. Door dit wonder overstijgt Jezus namelijk ruimte en tijd en kan Hij Zichzelf meedelen aan iedere persoon in iedere tijd.

2. Toekomst

De eucharistie heeft ook een eschatologische betekenis: de gelovige blikkt vooruit op zijn uiteindelijke bestemming (*eschatos* is Grieks voor 'laatst' of 'uiteindelijk'). Omdat die gelovige is ingelijfd in het Lichaam van Christus - dat de Kerk is - zal hij net als Christus uit de dood verrijzen. Wie deelneemt aan de eucharistie mag dus hopen dat zijn sterfelijk bestaan wordt getransformeerd tot een eeuwig bestaan. Vandaar ook dat de heilige Hostie wordt genoemd: Brood van Eeuwig Leven.

3. Heilige Geest

Een wezenlijk aspect van de eucharistie dat vaak over het hoofd wordt gezien is de werking van de Heilige Geest. De Heilige Geest is volgens de traditionele opvatting de goddelijke liefdesband tussen de Vader en de Zoon. Deze liefdesband zelf is ook God; beleden wordt dat de Geest de Derde Persoon van de Goddelijke Drie-eenheid is. Het is de Geest die over Maria kwam en het mogelijk maakte dat Jezus geboren kon worden. Diezelfde Geest wekte Jezus op uit de doden en werd op Pinksteren uitgestort over de Apostelen. Krachtens die Heilige Geest konden de apostelen doen wat Jezus had gezegd bij het Laatste Avondmaal: '*Doe dit tot mijn gedachtenis.*' Omdat de Geest via de apostelen ook over hun opvolgers en alle gedoopten kwam, is de eucharistie als een gebeuren van de Geest door de eeuwen heen bewaard gebleven. Daardoor is het voor gelovigen mogelijk geworden deel te hebben aan de liefdesband tussen God de Vader en God de Zoon.

4. Verticale en horizontale dimensie

De Geest is niet alleen de eeuwige liefdesband tussen de Vader en de Zoon, maar ook de goddelijke kracht die mensen in staat stelt elkaar volgens Gods bedoelingen te beminnen. Over de liefde zegt Jezus in het Matteüs-evangelie: '*U zult de Heer uw God liefhebben met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw verstand. Dat is het grootste en eerste gebod. Het tweede is daaraan gelijk: U zult uw naaste liefhebben als uzelf*' (22:37.38). De eucharistie is voor de gelovige de ultieme gelegenheid om in kerkelijk verband zijn liefde tot God te laten blijken. Liefde tot God is echter onmogelijk zonder liefde tot de medemens. De eucharistie is dus nooit enkel een dienst aan God, maar ook altijd een bijeenkomst waar gelovigen als broeders en zusters de onderlinge liefde vieren. Schematisch uitgedrukt: de eucharistie heeft een verticale (mens-God) én een horizontale dimensie (mens-mens).

B. LICHAAM EN BLOED

2. Liefdestaal

Het moet duidelijk zijn dat Jezus nooit zijn stoffelijke lichaam en bloed te eten en te drinken heeft gegeven. Hij gaf de leerlingen brood en wijn. Het brood noemde Hij zijn lichaam en de wijn zijn bloed. Wie daarvan eet en drinkt wordt als het ware doordrongen van Jezus zelf, echter niet in zijn biologische, maar in zijn geestelijke hoedanigheid. Vanaf het begin van de Kerk bestaat dan ook de overtuiging dat Jezus' woorden tijdens het Laatste Avondmaal staan voor diens onnavolgbare zelfopoffering.

5. Eucharistie en priesterschap

Volgens het katholiek leergezag kan enkel de priester optreden als voorganger in een eucharistie. De priesterwijding houdt immers in dat de kandidaat een eeuwigdurend merkteken ontvangt, waardoor hij - zoals dat heet 'gelijkvormig' wordt aan Christus als Priester. Het woord 'priester' kan echter een misverstand opleveren. Het is afgeleid van het Griekse *presbyter*, dat 'oudere' betekent. Ons woord 'priester' duidt echter niet op 'ouderling' of 'gemeenteleider', maar op 'voltrekker van een godsdienstig ritueel' en in strikte zin op 'offeraar'. In het Latijnse dogmatische jargon is daar een term voor gereserveerd: *sacerdos*. Het wijdingssacrament bestaat uit drie graden: de wijding tot diaken, presbyter en bisschop. Alleen de laatste twee hebben deel aan Christus' hoedanigheid van *sacerdos* en zijn dus in staat het sacramentele offer op te dragen. Daardoor wordt het ene hogepriesterlijke offer van Christus geactualiseerd en bestendig.

D. WEZENSVERANDERING

1. Transsubstantiatie

Al sinds de eerste eeuwen van het christendom preken bisschoppen over het wonder dat zich op het altaar voltrekt: de verandering van brood en wijn in het Lichaam en Bloed van Christus. In de Middeleeuwen probeerden theologen dit geloofsgeheim te vangen in het filosofisch jargon van die tijd. In de westerse theologie van de 11e eeuw raakte de term Transsubstantiatie in zwang. In 1215 gebruikte het Vierde Concilie van Lateranen het Latijnse woord *transsubstantiare*. Daarmee zeiden de concilievaders dat de werkelijkheid van brood en wijn overgaat in de werkelijkheid van het Lichaam en Bloed van Christus, terwijl de uiterlijke kenmerken van brood en wijn waarneembaar blijven.

2. Overgang naar andere substantie

Thomas van Aquino (ca. 1225-1273) legt het begrip 'transsubstantiatie' uit met behulp van de leer van de antieke wijsgeer Aristoteles (384-322 v. Chr.). Van Aristoteles is het begrippenpaar *substantia-accidens* afkomstig. Ieder ding bestaat

uit een onveranderlijke essentie en veranderlijke toevallige kenmerken. Als een zwarte stoel geel geschilderd wordt, blijft de stoel een stoel; de 'substantie' blijft ongewijzigd, alleen de 'accidenten' zijn veranderd. Bij de transsubstantiatie werkt het eigenlijk andersom. De substantie van brood verandert in de substantie van Christus' lichaam, terwijl de accidentele eigenschappen van brood ongewijzigd blijft.

4. Werkelijke tegenwoordigheid

De transsubstantiatieleer drukt de katholieke overtuiging uit dat Christus in de eucharistie werkelijk aanwezig is onder sacramentele tekenen. In het Johannes-evangelie staat immers: *'Ik ben het levende brood dat uit de hemel is neergedaald. Als iemand van dit brood eet, zal hij leven in eeuwigheid. Het brood dat Ik zal geven, is mijn vlees, ten bate van het leven der wereld (..) Want mijn vlees is echt voedsel en mijn bloed is echte drank'* (6,51-55). Brood en wijn zijn na de Consecratie het Lichaam en Bloed van Christus. Dat betekent dat de Verrezen Christus niet alleen symbolisch is vertegenwoordigd, maar ook dat Hij werkelijk met heel zijn goddelijke én menselijke wezen aanwezig is.

5. Tegenwoordig in volk, woord en priester

De leer van de Werkelijke Tegenwoordigheid sluit niet uit dat Jezus ook aanwezig buiten de gedaanten van brood en wijn aanwezig is. Jezus zegt immers in het Matteüs-evangelie: *'Waar er twee of drie in mijn naam bijeen zijn, daar ben Ik in hun midden'* (18:20). Alleen al het feit dat gelovigen in Jezus' naam bijeen zijn, is al voldoende om aan te nemen dat Hij er is. Naast de aanwezigheid in het gelovige volk, is Jezus, die het Woord van God genoemd wordt, tegenwoordig in de Heilige Schrift. Telkens als de bijbellezingen in de woorddienst van de mis worden voorgelezen, is het Goddelijk Woord Zelf aanwezig. Verder is de gestalte van de voorganger een sacramenteel teken van Christus' aanwezigheid. De priester handelt immers niet alleen uit naam van Christus, maar treedt ook op in zijn persoon. Dat betekent dat door middel van de liturgische activiteit van de priester, Christus Zelf handelt.

E. SAMENKOMST

1. Maaltijd des Heren

De eucharistie is niet alleen een sacramenteel offer, maar vooral ook een maaltijdviering. In de Bijbel betekent samen eten meer dan het gelijktijdig nuttigen van voedsel. Samen maaltijd houden impliceert waarden als familieliefde en gastvrijheid. In dat opzicht is de Maaltijd des Heren, zoals de eucharistie vaak genoemd wordt, een bijeenkomst van verwanten of gasten aan tafel van een

gastheer. Die gastheer is Christus zelf. De genodigden zijn de kinderen van God, die als broeders en zusters hun gemeenschappelijk Vader danken en aanbidden.

2. Altaar én tafel

Vanwege het maaltijdkarakter heeft het Altaar in een katholieke kerk ook de betekenis van Tafel. Vaak wordt gesproken over altaartafel. Aan de Tafel des Heren 'zitten' zij die 'genodigd zijn aan het Bruiloftsmaal van het Lam'; zij nuttigen het Brood des Hemels en het Kostbaar Bloed van Christus.

3. Vaticanum II

Het Concilie van Trente had als reactie op de Reformatie de nadruk op het offerkarakter van de Mis gelegd. Dat leidde ertoe dat het maaltijdkarakter naar de achtergrond werd gedrukt. Het Tweede Vaticaans Concilie herstelde het oorspronkelijke evenwicht tussen offer en maaltijd. Volgens de concilievaders was de eucharistie ook de samenkomst van het Volk van God. In sommige delen van de Katholieke Kerk leidde de correctie van Vaticanum II echter tot een nieuwe onevenwichtigheid. Onder invloed van de tijdgeest van de jaren zestig en zeventig werd de eucharistie door sommige priesters en gelovigen versmald tot een gezamenlijke viering van 'breken en delen'.

Het eucharistisch gebed kent de volgende onderdelen: *Prefatie*, de plechtige introductie waarin God wordt gedankt; *Sanctus*, het gezang waarin het volk zich verenigt met de engelen en Gods heiligheid bezingt;

Epiclese, het onderdeel waarin God wordt gevraagd de offergaven te heiligen met zijn Geest;

Consecratie, het hoogtepunt van de eucharistie met de Instellingswoorden; *Anamnese*, waarin Gods daden in herinnering worden geroepen; *Intercessiegebeden*, waarin God wordt gevraagd de Kerk en de wereld te helpen; *Slotdoxologie*, waarin Gods Naam wordt geprezen "door, met en in" Christus.

Communieritus

Na de slotdoxologie nodigt de priester de gelovigen uit tot het bidden van het Onze Vader. Vervolgens wenst de priester de gelovigen de goddelijke vrede toe en nodigt de diaken allen uit tot het geven van de onderlinge vredeswens. Na de vredeswens breekt de priester de grote hostie op het altaar. Ondertussen zingt het volk het Agnus Dei. Dan toont de priester de gebroken hostie aan de gelovigen en zegt: *?Zie dit is het Lam Gods dat wegneemt de zonden der wereld.?* Allen bereiden zich op de Communie voor met de woorden: *?Heer, ik ben niet waardig dat Gij tot mij komt, maar spreek en ik zal gezond worden.?* Als eerste gaat nu de priester te communie. Eerst nuttigt hij de hostie en vervolgens drinkt hij uit de kelk. Daarna reikt hij de communie uit aan de gelovigen. De communieritus wordt afgesloten door een dankgebed.